ARTI

ARALIK 1992 BİLİM VE KÜLTÜR DERGİSİ

YEŞİM TAVŞANI
EVRENSEL BİR TARİHE DOĞRU
1492'NİN ÖNCESİ DE VAR (MI)
DÖVİZ KURU POLİTİKAMIZ
VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMET
TÜKETİCİ ÖRGÜTLENMELERİ
SEYİRLİK OYUNLAR
İNSANLAR İNSANLIKTAN NE İSTER
DOGMACILIKTAN LAİK ANLAYIŞA
HAYVANLARA KÖTÜ MUAMELE

İçindekiler

YEŞİM TAVŞANI	ZAFER SAKA	3
EVRENSEL (BÜTÜNSEL) BİR TARİHE DOĞRU	Doç. Dr. NEJAT BOZKURT	5
1492'NİN ÖNCESİ DE VAR (MI)!	Doç. Dr. ONUR BİLGE KULA	10
DÖVİZ KURU POLİTİKAMIZ	HARUN BAL	14
VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER	ARTI	17
TÜKETİCİ ÖRGÜTLENMELERİ	Prof. Dr. OĞUZ YURDAKUL	19
SEYİRLİK OYUNLAR	Yrd. Doç. Dr. ERMAN ARTUN	20
İNSANLAR İNSANLIKTAN NE İSTER?	Doç. Dr. ULUĞ NUTKU	26
DOGMACILIKTAN LAİK ANLAYIŞA	Doç. Dr. SAMİ SELÇUK	28
HAYVANLARA KÖTÜ MUAMELE	Prof. Dr. FARUK EREM	31
KAPAK RESMİ (Minerva ile Kentauros)	BOTTICELLI	

Döviz Kuru Politikamız Üzerine

HARUN BAL

Bilindiği gibi ülkemiz 1980 sonrasında uygulamaya koyduğu ve geçmiş dönemlerden büyük ölçüde bir kopuşu simgeleyen yeni ekonomik modelle dışa açık ihracata yönelik liberal bir ekonomik yapılanma arzu ve arayışı içerisine girmiştir. Bu çerçevede döviz kuru politikamız da uygulamaya konulan ekonomik modelle uyum içerisinde olmak amacıyla gerçekçi bir kur politikasına doğru (Aylık/Yıllık döviz fiyatlarının iç ve dış enflasyon farkı kadar artması) yöneltilmek istenmiş, uygulanan döviz kuru politikası ile de ekonominin değişen dış ve iç ekonomik şartlara intibak ettirilip ithal ikameci politikalardan daha çok ihracata dönük bir büyümenin gerçekleştirilmesi ve TL'nin dışa açılmayı teşvik edecek bir kur seviyesine ulaştırılması amaçlanmıştır. Belirlenecek kur seviyesi ise ihracatta rekabet ve kârlılığı arttırıcı döviz girdisini genişletici, ithalatta iç piyasayı dış piyasaların haksız rekabetinden koruyucu döviz talebini bir denge seviyede tutmak durumunda olacaktı.

Ve döviz kurları 24 Ocak'la birlikte önemli bir develüasyonun ardından önceleri Merkez bankası'nın kur ayarlamalarıyla belirlenirken bir süre sonra günlük kur politikasına geçilmiş ve bu uygulama Ağustos 1988'e kadar MB tarafından sürdürülmüştür. Bu tarihten sonra ise kurlar bankalar arası piyasa biçiminde örgütlenen döviz piyasasında belirlenip yine MB tarafından her gün ilan edilmektedir. 22 Mart 1990'da konvertibiliteye geçiş ise bu sürecin önemli bir unsuru olarak yerini almıştır. MB gözetiminde belirlenen döviz kurları politikasına bir isim vermek istediğimizde ise halen de devam eden bu süreci kontrollü (-güdümlü) dalgalı döviz kuru politikası olarak belirtebiliriz.

Döviz kuru politikasının asıl önemi dış ticaret üzerine olmaktadır. Reel olarak aşırı değerlenmiş TL politikası yani döviz kurlarının enflasyon oranından daha az artması (döviz kurlarının değerinin olması gereken gerçek değerinden daha aşağıda belirlenmesi) TL.'nin satın alma gücünü arttırıp yabancı ülke mallarını ucuzlatırken karşı ülkeler paralarının satın alma gücünü kısmakta ve dolayısıyla ülke içi fiyatları karşı ülkelere göre daha pahalı yaparak ihracatı köstekleyip, ithalatı teşvik edici olmaktadır. Buna karşılık; reel olarak az değerlenmiş TL. politikası yani döviz kurlarının enflasyon oranından daha fazla artması (döviz kurlarının değerinin olması gereken gerçek değerinden daha yukarıda belirlenmesi) TL'nin satınalma gücünü azaltıp yabancı ülke mallarını pahalılandırırken, karşı ülkeler paralarının satın alma gücünü arttırmakta ve dolayısıyla ülke içi fiyatları karşı ülkelere göre daha ucuz yaparak ihracatı teşvik edip ithalatı kısıcı olmaktadır. Görüldüğü gibi döviz kuru politikası kullanımına göre göreli (nisbi) fiyat yapısını değiştirebilmekte, dolayısıyla ihracat ve ithalatı çeşitli yönlerde etkileyebilmektedir. Konuyu döviz kurlarının ihracat üzerine etkisini hedef alarak basit bir örnekle daha da iyi açıklayabiliriz. Varsayalım ki, ülkemizde belli bir dönemde normal sayılan bir kârla satılan A malının iç piyasa fiyatı 100.000 TL.dir ve 1 Dolar da 10.000 TL'dir. Tabi bu durumda A malının ABD'de satış fiyatı 100.000/10.000=10$ olacaktır. Ekonomide bu dönem sonuna geldiğimizde enflasyon oranı %50 ise bu malın iç piyasadaki fiyatı genellikle enflasyon oranı kadar artacak ve 150.000 TL. olacaktır. Ancak ekonomide Dolar, enflasyon oranı kadar değil de, sözgelimi %25 arttıysa 1 Dolar 12.500 TL. olacaktır. Bu durumda ise ihracatçının eline 12.500x10=125.000 TL. geçecektir. Bu ise ihracatçının reel bir zarara uğraması olup ihracatçıya ek bir yük getirecek, kısaca ihracatı caydırıcı ve cezalandırıcı bir faktör olacaktır (çünkü, TL gerektiği kadar düşürülmedi). İhracatı cezalandırıcı bu işlem ters bir ilişki mantığı ile de ithalatı teşvik edici olacaktır. Tabi bu analiz ABD'deki enflasyon oranının bize göre çok az olmasından (%3-%7) hareketle doğrudur ve nitekim de öyledir. 1980 yılları öncesine baktığımızda TL.'nin aşırı değerlenmesinin ülkemizi olumsuz yönde etkilediğini, ihracatı cezalandırıp ithalatı teşvik ettiğini görmekteyiz. Bunun yanısıra bir diğer önemli etki de

turizm gelirleri üzerinde olmuştu. Özellikle 1976 ve 1977'de TL'nin aşırı değerlenmesi dış gezileri orta gelirli vatandaşlar için dahi ucuz hale getirince turizm giderleri turizm gelirlerini aşmıştı.

Ülkemiz 1980 öncesi aşırı değerlenmiş TL. politikasını sürdürürken 1980'li yıllara geldiğimizde eksik değerlenmiş kur politikasının egemen olduğunu görmekteyiz. Gerçekten de 1980-1988 döneminde (1988'in son 3 ayı hariç) başta ihracatımızın yaklaşık %60'ını yaptığımız para olan ABD Doları olmak üzere yaklaşık %25'ini yaptığımız Alman Markı ve geriye kalan %15'ini yaptığımız İngiliz Sterlin'i, Fransız Frangı, İtalyan Lireti ve Japon Yen'i TL karşısında aşırı değerlenmiş ve dolayısıyla TL. eksik değerlenmiştir. Bu dönemdeki eksik değerlenmiş kur politikası ise ihracatı teşvik edici bir unsur olurken ithalatı ise kısıtlayıcı bir faktör olarak yerini almıştır. Bu dönemdeki TL'nin eksik değerlenmesi aşağıdaki tabloda enflasyon hızlarındaki yüzde değişmeler ile döviz kurlarındaki yüzde değişmeler incelendiğinde kolayca görülebilmektedir.

Yıllar	Dolarda % Değişme	Markda % Değişme	Sterlinde % Değişme	Frankda % Değişme	TEFE % Değişme	TÜFE % Değişme	İhracat Milyar $	İhracat % Değişme	İthalat Milyar $	İthalat % Değişme	Dış Ticaret Açığı M.$
1980	137.5	147.2	168.5	147.1	98.7	115.6	2.9	28.7	7.9	56.0	-5.0
1981	50.6	18.0	25.5	14.3	35.4	33.9	4.7	61.6	8.9	12.9	-4.2
1982	45.9	35.3	27.2	20.2	26.5	21.9	5.7	22.2	8.8	-1.0	-3.1
1983	39.7	32.3	20.9	19.6	29.7	31.3	5.7	-0.3	9.2	4.4	-3.5
1984	62.5	46.1	42.9	42.3	49.5	48.4	7.1	24.5	10.7	16.5	-3.6
1985	42.1	40.1	39.9	40.7	41.6	44.9	7.9	11.6	11.3	5.5	-3.4
1986	29.1	73.3	45.0	65.3	27.9	34.6	7.4	-6.3	11.1	-2.1	-3.7
1987	27.8	53.8	43.4	47.2	36.7	38.8	10.1	36.7	14.1	27.5	-4.0
1988	66.0	69.5	79.5	66.6	64.5	73.7	11.6	14.4	14.3	1.3	-2.7
1989	49.3	39.5	37.2	40.0	67.3	63.2	11.6	-0.3	15.7	10.1	-4.1
1990	23.0	43.4	34.7	44.5	52.2	60.3	12.9	11.2	22.3	41.2	-9.4
1991	59.9	55.0	57.3	53.5	59.2	71.1	13.5	4.6	21.0	-5.8	-7.5

Kaynak: TOBB-DIE-MB.

Bu dönemdeki TL'nin eksik değerlenmediği istisna yıllarda olmakla birlikte (örneğin 1986 yılında TL. Dolar karşısında bir miktar aşırı değerlenmiştir), genel eğilim TL'nin eksik değerlenmesi şeklinde olmuştur. İhracatımızdaki gelişme de buna eşlik ederek ciddi artış oranları göstermiş, ithalatımızdaki gelişmeler de genelde istikrarlı bir seyir göstermiştir. Bazı yıllardaki aşırı oynamalara ise çeşitli dışsal değişmeler etkili olmuştur. (örneğin 1986 yılındaki dünya petrol borsalarındaki fiyatların hızlı çöküşü bu yıl için olan istikrarsızlığın temel nedenidir). Dış ticaret açıklarımız da bu çerçevede istikrarlı sayılabilecek bir şekilde 3.5-4 milyar Dolar civarında olmuştur. Tabi dış ticaretimizi etkileyen tek faktörün döviz kurları olmadığı açıktır. Ancak etkileyici gücü de ortadadır.

Ülkemiz 1988'in Eylülünden başlamak üzere 1989 ve 1990 yıllarında döviz kuru değişmelerinde bir kez daha aşırı değerlenmiş TL. politikası yaşamıştır. İhracatı azaltıcı ithalatı teşvik edici bu politika ithalatta artan liberasyon, ihracatta azalan mali teşviklerle (özellikle vergi iadesinin kaldırılması) birleşince sonuçta bu politika ithalatın 1989'da %10.1, 1990'da ise %41.2 oranında artmasına temel neden olurken ihracatın 13 milyar dolar civarında kilitlenmesine ve dış ticaret açıklarının birden 9.4 milyar dolara çıkmasında yine temel faktör olmuştur. 1991 yılında TL'nin aşırı değerlenmesine müsaade edilmekten vazgeçilip, yeterli olmamakla birlikte gerçekçi kurlara yönelince ithalatın artışı durduğu gibi 1.3 milyar dolar da azalmıştır.

İhracatımız ise;

-Körfez krizinin olumsuz etkileri

-İmalat Sanayi yatırımlarının hızla azalması,

-İhracatta doğrudan mali teşviklerin kaldırılıp dolaylı yapılara çevrilme çabaları,

-Kur politikasındaki hatalı tutumlar,

-Dolar/Mark paritesindeki dalgalanmalar,

-Dünya'da hızla artan yeni korumacılık eğilimleri ve artan dünya rekabeti nedeni ile ancak 600 milyon dolar artabilmiştir.

Aslında 1988 Eylülüyle birlikte hız kazanan aşırı değerlenmiş kur politikaları ithalat vasıtasıyla toplam arzı arttırarak anti enflasyonist bir politika izlenmesi mantığıyla uygun görülürken bir diğer mantık da ithalatı ucuzlatarak ekonomide eskiyen teknolojiyi yenileme fırsatı sağlamak olarak ileri sürülebilir. Bunlara eklenebilecek bir diğer sebep de ihracat fiyatlarının gerilemesine engel olmaktır. Ancak, kısa vadede bu amaçlara hizmet edebilecek de olsa kur politikasının bir süre sonra olumsuz etkilerinin arzu edilmeyen diğer yan etkilere de neden olacağı açıktır.

Halen içinde bulunduğumuz 1992 yılına geldiğimizde ise aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere başlıca döviz kurlarının TL. karşısındaki gelişmelerinin İngiliz Sterlin'i hariç olmak üzere genel olarak gerçekçi ve hatta az bir miktarda TL.'nin eksik değerlendiğini görmekteyiz. Bu dönemde Dolar/Mark paritesinin mark lehine gelişimi ise Alman Markının %53.7 artmasında belirgin olarak etkili olmuştur.

1989 ve 1990'daki TL'nin aşırı değerlenmesinin ardından 1991'deki gerçekçi kurlara dönüş

01.01.1992 - 01.10.1992					
TEFE % Değişme	TFE % Değişme	Dolarda % Değişme	Markda % Değişme	Sterlinde % Değişme	Frankda % Değişme
42.6	43.2	42.7	53.7	35.6	55

Kaynak: DİE - MB.

çabaları ve 1992'nin ilk 9 ayında da bu gelişmenin sürmesi ekonomide içe ve dışa dönük ticari ve sınai faaliyetlere aynı oranda teşvik ve koruma sağlaması (yansızlığı) açısından önemli bir gelişme olarak algılayabiliriz. Vurgulanması gereken önemli nokta döviz kurlarının ekonominin nisbi fiyat yapısını ihracat aleyhine ithalat lehine (ve tersi) bozmasına müsaade edilmemesidir. Bu noktada temel sorumluluk ise kur politikasının yönetici olması gereken MB'na düşmektedir. Çünkü, ülkemizdeki döviz kurları tam bir dalgalanmaya bırakılarak MB'nın müdahaleleri kaldırıldığında oluşacak olan döviz kurları gerçekçi olmaktan uzaklaşacaktır. Bu ülkemizin döviz rezervlerinin ekonomimizin döviz üretme kapasitesinin üstünde olmasından kaynaklanmaktadır.